

L'ensenyament del català a l'Aragó

PIETRO CUCALÓN

Actualment la zona catalanòfona d'Aragó té 57.220 habitants.¹ Abasta la part oriental de la comunitat autònoma d'Aragó,² on es localitzen de nord a sud les comarques de la Ribagorça / *La Ribagorza*, la Llitera / *La Litera*, el Baix Cinca / *Bajo Cinca*, Baix Aragó-Casp / *Bajo Aragón-Caspe*, el Matarranya / *Matarraña* i el Baix Aragó / *Bajo Aragón*. És a dir, 6 comarques amb 63 municipis.

L'ensenyament de la llengua catalana als centres escolars d'Aragó va tindre el seu punt de partida en la Declaració de Mequinensa, on els alcaldes de 17 ajuntaments de la zona catalanoparlant aragonesa, juntament amb José Bada Panillo, aleshores conseller de Cultura del Govern d'Aragó, van signar un document el dia 1 de febrer de 1984 amb diferents propostes per a la protecció i desenvolupament del català a l'Aragó.

Arran d'aquesta declaració, i complint una de les propostes contingudes, l'1 d'octubre de 1985 seria signat i publicat en el Butlletí Oficial d'Aragó un conveni entre el Govern d'Aragó i el Ministeri d'Educació i Ciència per a l'ensenyament del català dintre l'horari escolar de l'alumnat com a assignatura voluntària i avaluable en els col·legis i instituts de la zona catalanoparlant aragonesa.

En aquell conveni es garantia l'ensenyament del català (voluntari per a l'alumnat) fins a un màxim de tres hores setmanals en els nivells d'educació primària i secundària. Aquesta mesura l'adoptaria també el Govern d'Aragó en la seua adquisició de les competències educatives a partir del curs escolar 1999-2000.

Hem de destacar que aquest esperit de renovació i empena vers la protecció de la llengua catalana a l'Aragó va ser recolzat per la celebració del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana el maig de 1986, on hi va haver representació aragonesa institucional i entre altres mesures es va posar en marxa el premi literari «Guillem Nicolau» per a obres escrites en català a l'Aragó i es va incentivar l'associacionisme cultural en l'àmbit de la nostra llengua.

Des del punt de vista legislatiu, malgrat que la protecció, difusió i desenvolupament de la nostra llengua a l'Aragó ha sigut molt irregular a causa d'una manca

de definició clara i definitiva en l'Estatut d'autonomia, d'ençà d'aquestes primeres mesures fins ara s'hi han anat afegint progressivament de manera voluntària (sempre a petició de la comunitat educativa mitjançant els consells escolars dels centres) la pràctica totalitat dels centres escolars dels municipis de la Franja. El darrer col·legi a fer-ho va ser el CRA³ «Olea» amb seu a Castellot / *Castellote* a la comarca del Baix Aragó l'any 2002. Així, la impartició de la llengua catalana a les escoles i instituts s'espargeix per tot el territori de l'àmbit lingüístic del català a l'Aragó llevat de tres localitats d'un total de 63 municipis.

Tornant cap a un punt de vista educatiu, cal mencionar dues iniciatives realitzades pel Govern d'Aragó respecte de l'ensenyament de la llengua catalana. Primerament, la signatura del Conveni de Col·laboració entre el Govern d'Aragó i la Generalitat de Catalunya des de l'any 2003, que, a més de qüestions quant a l'intercanvi de l'alumnat, professorat, recursos i materials educatius, col·laboracions culturals, etc., permet certificar els alumnes aragonesos que han cursat la llengua catalana fins a quart d'ESO amb un grau intermedi «C» en llengua catalana (homologat al nivell B2 del MECR)⁴.

En segon lloc, la possibilitat de desenvolupar projectes bilingües als centres aragonesos (tant d'infantil i primària com de secundària) fent servir el català com a llengua vehicular en diferents assignatures, a partir de l'any 2007.

Malauradament, durant la passada legislatura hi va haver un retrocés en el suport institucional a la llengua catalana en tots els seus àmbits. Tothom sap que fins es va arribar a aprovar la denominació de LAPAO⁵ l'any 2012, fent cas omís de qualsevol base científico-lingüística. Tanmateix, les conseqüències a les escoles van ser pràcticament nul·les, atès que la matriculació en l'àrea no es va modificar (recordem que l'assignatura és voluntària). Davant aquesta resposta de l'alumnat i les seues famílies, el Govern d'Aragó no va modificar les condicions d'impartició de l'àrea i va haver de resoldre la situació considerant el català com a segona o tercera llengua estrangera.

1. Dades de l'INE 2011.

2. Territorianomenat també «Franja d'Aragó», «Franja de Ponent», «Franja Oriental», «Marques de Ponent», «Marques d'Aragó», «comarques orientals d'Aragó» o fins i tot «*La Raya de Aragón*».

3. CRA: Centre rural agrupat: denominació dels centres que gestionen l'educació de diferents municipis des d'una seu central.

4. MECR: Marc Comú Europeu de Referència per a les Llengües.

5. LAPAO: «*Lengua aragonesa propia del área oriental*».

Per altra banda, si ens acostem a la situació que tenim a hores d'ara, cal posar èmfasi en la creació de la Direcció General de Política Educativa durant el curs escolar 2015-2016, la qual cosa ha facilitat una atenció més adient a les necessitats tan peremptòries i urgents de la llengua catalana a l'Aragó. Entre les mesures que s'han dut a terme podem destacar: la definició de places ordinàries tant d'infantil i primària com de secundària en l'especialitat de català com un pas previ a una futura convocatòria d'oposicions en aquesta especialitat (BOA d'11 de març del 2016); la recuperació del «Programa Jesús Moncada» de dinamització en llengua catalana en centres escolars.

S'han elaborat els currículums de l'àrea de llengua catalana de primària, secundària (BOA de 2 de juny del 2016) i batxillerat (BOA de 3 de juny del 2016) amb la participació de mestres aragonesos titulats en llengua catalana, professors d'educació secundària i batxillerat i de la Universitat de Saragossa dintre l'àrea de llengua i literatura catalana.

S'ha recuperat el Seminari Autòmic per als docents aragonesos de llengua i literatura catalana complint la seua vint-i-setena edició. S'ha creat el programa «Pels camins de la memòria: rutes literàries», desenvolupat enguany a Mequinensa (dedicada a l'escriptor Jesús Montcada i Estruga) i a Pena-roja de Tastavins (dedicada a l'escriptor Desideri Lombarte Arrufat). I, a l'últim, ha tornat la distribució de la revista *Temps de Franja*, amb un suplement escolar, distribuïda a 39 centres educatius de la zona oriental d'Aragó, amb un suplement escolar que s'hi afegirà a partir de finals d'enguany.

S'han establert a través de la Direcció General de Personal les titulacions següents per a impartir la llengua catalana als centres aragonesos: a partir del curs proper 2016-2017 es requerirà una titulació B2 per a obtenir el perfil en llengua catalana (per a centres amb projectes bilingües), un nivell de C1 per a impartir l'àrea de llengua catalana en educació infantil i primària i un C2 per a la impartició de llengua i literatura catalana en l'ESO i batxillerat.

Quant a les dades del professorat durant el curs 2015-2016, imparteixen l'àrea de llengua catalana 29 mestres en educació infantil i primària, 10 professors en l'ESO i batxillerat, 5 professors en les EOI i un docent en educació d'adults. Per altra banda, 27 professors amb certificació en llengua catalana participen en projectes bilingües en 8 centres escolars aragonesos.

Respecte de les dades de l'alumnat, durant el curs escolar 2014-2015 la realitat de la llengua ca-

talana des del punt de vista educatiu en la Comunitat Autònoma d'Aragó queda reflectida en els 2.331 alumnes d'educació infantil i primària (1.191 a la província d'Osca, 551 a la província de Terol i 489 a la província de Saragossa), els 1.376 alumnes d'ESO i batxillerat (1.164 a la província d'Osca, 51 a la província de Terol i 161 a la província de Saragossa). Tots ells repartits en 26 centres escolars públics (20 col·legis i CRA, 4 instituts i dues seccions de secundària) i un centre concertat, dels quals 8 desenvolupen projectes lingüístics bilingües i trilingües (castellà/català o castellà/català/anglès). A aquest alumnat s'hi sumen els 134 alumnes oficials matriculats en la llengua catalana a les escoles oficials d'idiomes d'Aragó, de manera que aquesta xifra es multiplica amb els alumnes que es presenten amb matrícula lliure a les proves de català dels nivells tant de B2 com de C1 en les EOI d'Alcanyís, Montsó (amb la subseu de Fraga) i Saragossa. Per acabar, els 12 alumnes en les escoles d'adults. Tot això fa un total de 4.753 alumnes l'any 2015.

Es continuen certificant (en col·laboració amb la Direcció General de Planificació i Formació Professional mitjançant el conveni amb la Generalitat de Catalunya) els alumnes en 4t d'ESO amb el nivell intermedi de català equivalent al nivell B2 segons el MCER. Amb un total de 170 alumnes amb certificació en el curs 2014-2015.⁶

Per concloure, malgrat els avenços fets al llarg d'aquests trenta anys, la situació de l'ensenyament del català a l'Aragó és clarament millorable, atès que el sistema educatiu li reserva encara un espai perifèric. En els darrers anys s'ha produït un procés de substitució de la llengua catalana a les zones de l'àmbit i no hi ha hagut una resposta institucional decidida que mitigui aquest fet. Com esmentàvem més amunt, la presa de mesures clarament eficients i amb voluntat de resoldre els drets i necessitats de la població catalanoparlant aragonesa passa per una definició diàfana de la nostra llengua com a llengua aragonesa dins l'Estatut d'autonomia, i això és encara una assignatura pendent a l'Aragó. ♦

PIETRO CUCALÓN MIÑANA, mestre de primària

6. Dades del Consell Escolar d'Aragó: «Informe 2016 sobre la situació del Sistema Educatiu en Aragón». Curs 2014-2015.